

Yeni Medya Çalışmalarında Nitel Yöntem

Araştırma Desenleri, Veri Toplama Araçları ve
Uygulamalar, Medya Veri Toplama Teknikleri,
Web Tabanlı Programlar

Dr. Nihat OYMAN

Dr. Nihat OYMAN

YENİ MEDYA ÇALIŞMALARINDA NİTEL YÖNTEM
Araştırma Desenleri, Veri Toplama Araçları ve Uygulamalar,
Medya Veri Toplama Teknikleri, Web Tabanlı Programlar

ISBN 978-625-5704-32-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2025, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2025, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25
Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Dr. Nihat OYMAN

Nihat OYMAN, 1988 doğumludur. Lisans eğitimini 2006- 2010 yılları arasında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2015-2019 yılları arasında Anadolu Üniversitesi Sosyoloji bölümünde tamamlamıştır. Yüksek Lisans eğitimini 2016 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Din Sosyolojisi bölümünde, doktora eğitimini ise 2025 yılında Atatürk Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Din Sosyolojisi bölümünde “Yeni Medya Kültürü ve Din: Instagram’daki Influencerların Temsil Stratejilerine Net-nografik Bir Bakış” adlı tez çalışması ile tamamlamıştır. Akademik çalışmalarını “Medya, Sosyoloji ve Din” konuları üzerinde yoğunlaştırmıştır. Oyman’ın Ulusal ve Uluslararası sempozyum ve kongrelerde çok sayıda bildirimi bulunmakta ayrıca çok sayıda bilimsel makale, kitap bölümü ve kitap çalışması vardır. Oyman’ın TÜBİTAK yarışmaları ve organizasyonlarında yer alan ve kabul görülen 35’i aşkın proje danışmanlığı ile birlikte bölge birinciliği danışmanlığı da bulunmaktadır. Yine TÜBİTAK Bilim Fuarları ve TÜBİTAK Bilim Söyleşileri yürütücülüğü bulunmaktadır. 2011 yılında çalışmaya başladığı Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde görevine devam etmektedir.

ÖN SÖZ

Evrende meydana gelen olayları anlamak adına araştırmacılar belli yöntem ve teknikler kullanmaktadır. Bilimin ortaya çıkması için gerçekleşen olayların belli yöntemlerle anlamlandırılması gerekmektedir. Özellikle de teknoloji ile birlikte gelişen dönüşümler karşısında insanın gerçeği anlama ve algılama biçimleri de değişmiştir. Bu çerçevede ortaya çıkan yeni yaklaşımlar, yeni anlayışlar ve yeni içerikler, bilimin yöntemlerini de gün geçtikçe geliştirmektedir. Özellikle de nitel yöntemlerin bünyesinde teknolojinin gelişmesiyle birlikte birçok yöntem ve teknik gelişmektedir. Bu çalışmamızda nitel medya çalışmalarındaki yöntemler üzerinde durulmuştur. Nitel medya çalışmaları, medya içeriğinin, iletişim süreçlerinin ve medya tüketicilerinin deneyimlerinin derinlemesine anlaşılmasını amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu çalışmalar, medya mesajlarının ve kullanıcı etkileşimlerinin anlamını, bağlamını ve etkilerini keşfetmeye odaklanmaktadır. Nitel medya araştırmalarında kullanılan yöntemler, sosyal ve kültürel bağlamda medya içeriğinin ve kullanıcı davranışlarının nasıl anlamlandırıldığını anlamaya yöneliktir. Medya çalışmalarında kullanılacak yöntemlere dair toplu bilgilerin olduğu kaynakların bulunmaması ya da az olması böyle bir çalışmanın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Nitel çalışma alanının başlı başına zor ve karmaşık olmasının yanında farklı bir süreci ve yöntem biçimini gerektiren yeni medya alanının gelişmesi, kullanılacak yöntemin seçimini de hassaslaştırmaktadır. Bilhassa yeni medya alanlarında nitel çalışmalar yapan araştırmacılar, hangi yöntemleri seçecekleri konusunda güçlükler yaşayabilmektedir. Yeni medya alanında yapılan araştırmaların incelenmesi sonrası eksik ve yetersiz uygulamalar dikkate alınarak yazılan bu kitap, nitel medya alanında araştırma yapanlara önemli bir yardımcı kaynak olacağı ön görülmektedir.

Elinizdeki bu kitap çalışması, nitel yöntem ve yeni medyayı ayrı ayrı çalışanların yanı sıra nitel ve yeni medyayı birlikte çalışan, araştırmacı şirketler, araştırmacı ve proje hazırlayan öğretmenler, lisansüstü öğrenciler ve akademisyenlere yöneliktir.

Faydalı olması dileklerimle...

Dr. Nihat Oyman

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iv
-------------	----

GİRİŞ	1
Nitel Araştırma Süreci	1
Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Süreçleri.....	3

1. BÖLÜM

MEDYA ÇALIŞMALARINDA NİTEL YAKLAŞIMLAR

Kültür Analiz Deseni –Etnografi.....	8
Netnografya Araştırma Yöntemi	13
Olgubilim –Fenomenoloji	16
Yeni Medya Fenomenolojisi	17
Gömülü Teori.....	19
Öyküsel/Söylem Analiz Deseni	22
Diji-Söylem/Online Hikâye Analizi.....	24
Durum Çalışması	26
Eleştirel Araştırma Deseni.....	29
Yeni Medya İçeriklerin Eleştiri Temelli Çözümleme	31
Feminist Araştırma Tasarımı	33
Yeni Medyada Kadınlar Üzerine İçerik Analiz Yöntemi	34
Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırma	37
E-Arşiv İçerik Analiz Yöntemi.....	39

2. BÖLÜM

NİTEL ARAŞTIRMA VE YENİ MEDYA ÇALIŞMALARINDA ÖRNEKLEM SEÇİMİ

Sistematiik Örneklem.....	42
Uygun Örneklem.....	42
Amaçlı Örneklem Yöntemleri.....	43
Maksimum Çeşitlilik Örneklem.....	44
Aykırı Durum Örneklem.....	45
Yoğunluk Örneklem.....	46
Kartopu ve Zincir Örneklem.....	46
Homojen (Benzeşik) Örneklem.....	48
Tipik Durum Örneklem	49
Kritik Durum Örneklem	50
Ölçüt Örneklem	51
Karma Örneklem.....	51

3. BÖLÜM

VERİ TOPLAMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Veri Toplamada Geleneksel Nitel Yöntemler	53
Görüşme Tekniği	54
Odak Grup Görüşmesi	55
Doküman İnceleme Tekniği.....	56
Gözlem Tekniği.....	58
Medya Çalışmalarında Nitel Veri Toplama	60
Veri Toplamada İnternet Kullanım Tekniği	61
Fotoses (Fotovoice) Tekniği	62
Web İçeriklerinin Metin Temelli Çözümlemesi	64
Çevrimiçi Anket Uygulamaları	67
Kolaj Tekniği	68
Dijital Etnografi -Netnografik Veri Toplama.....	70
E-Arşiv Doküman İncelemesi.....	73
Sosyal Medya İzleme Tekniği.....	75
Video Konferans Görüşmeleri Tekniği.....	77
Çevrimiçi Gözlem Tekniği	78
Yapay Zekâ Nitel Veri Toplama Tekniği	79

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMALARDA VERİ ANALİZİ

Anlama Düzeyinde Veri Analizi.....	82
Değerlendirme Düzeyinde Veri Analizi	84
Veri Analizinde Kodlama Süreci ve Temalar	85
Kodlamalar	86
Temalar	88
Veri Analizi Sürecinde Kullanılabilecek Programlar	90

5. BÖLÜM

ARAŞTIRMALARIN RAPORLAŞTIRILMASI

Nitel Araştırma Raporlarının Temel Bileşenleri	93
--	----

6. BÖLÜM

NİTEL MEDYA ÇALIŞMALARINDA GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK

Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Etiği	102
---	-----

Sonuç	108
--------------------	-----

Kaynaklar	111
------------------------	-----

GİRİŞ

İnsan varlıklar arasında merak duygusuna sahip olan ve bundan dolayı evreni anlama çabasına girmiştir. Bu anlama çabası insanı diğer varlıklardan farklı olarak metodolojik bir alana götürmüştür. Evreni ve bu evrende olup bitenleri anlama çabası ancak doğru şekilde kullanılabilecek yol ve yöntemlerle mümkündür. Özellikle de teknolojinin hızla yükseldiği bu çağımızda bilgi alanının gittikçe karmaşık ve çözülmez hale gelmesi bilimsel bilgiyi zorunlu kılmıştır. Bilimsel bilginin en önemli özelliği araştırmanın nasıl ve ne şekilde yapıldığı, doğru bilimsel yöntemin seçilip seçilmediği ile alakalıdır. Araştırmalar genel anlamda iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki ve bilimsel bilgi üretiminin ilk zamanlarında beri önemli bir yere sahip olan nicel araştırma yöntemi, bir diğeri ise sosyal bilimlerin alanın vazgeçilmez yolu olan nitel araştırma yöntemidir. Çalışmamız, günümüzde gittikçe artan medya kullanımının sosyal bilimlere dair ürettiği veri sürecinin araştırma yöntemleriyle nasıl ortaya konulacağı ile ilgilidir. Nitel araştırmalarla elde edilen sosyal bilimlerin alanındaki araştırmalar son zamanlarda medyadaki verilere daha çok yönelmektedir. Medyadaki verilerin akışkan ve kompleks bir düzeyde olması bu mecrada araştırılacak konuları ve bu konularda kullanılacak bilimsel yöntemleri güçlendirmektedir. Bu kitap çalışmasıyla yeni medya çalışmalarında kullanılan nitel araştırma desenleri ve yöntemlerin neler olduğu ve veri analizinde kullanılacak programların hangileri olduğuna değinilecektir.

Nitel Araştırma Süreci

Nitel araştırma süreci tarihi bir birikime dayanmaktadır. Yıllarca antropologlar ve sosyologlar gibi sosyal bilimcilerin alan çalışmalarında kullandığı bilimsel yöntemlerin toplamını ifade eden bu metodolojik yaklaşımı tanımlamak zor olacaktır.¹ İlk zamanlarda nitel kavramı üzerinde önemli tartışmalar vardı. Daha sonraları sosyal bilimciler, nitel araştırma biçiminin sosyal bilimlerde kullanılabilecek yorumlayıcı yöntem olarak ifade edilen en doğrusu kavram olabileceği düşünülmüştür.² Nitel yöntem, bir üst kavram olarak kabul edilip, yorumlamaya, anlamaya, betimlemeye ve analize yönelik teknikleri içine alan bir süreci ifade eden

1 Norman K. Denzin ve Yvonna S. Lincoln, *The Sage Handbook of Qualitative Research*, 5th ed. (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2018), 22-30.

2 Robert C. Bogdan, Sari Knopp Biklen, *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods*, 5th ed. (Boston: Pearson, 2007), 1-21

bir yaklaşım haline gelmiştir.³ Bu yöntemi kullanan araştırmacılar, genel anlamda sosyal bilimler alanında çalışanlardır. Bu araştırmacılar, insanların davranışlarını ve bu davranışların anlamlarını yorumlamaya ve anlamaya çalışmışlardır.⁴ Ancak konuya epistemolojik olarak bakan bazı felsefi akımlar olayın sadece yorumlama ve anlamada ibaret olmadığını aşağıdaki tablodaki gibi ortaya koymuşlardır.

Tablo 1. Nitel Araştırmalara Epistemolojik Bakış Açıları⁵

	Pozitivist Postpozitivist	Yorumsamacı Yapılandırmacı	Eleştirel Sorgulayıcı	Postmodern Postyapısalcı
Amaç	Kontrol Genelleme	Betimleme Anlama Yorumlama Çıkarımda bulunma	Özgürleştirme Sorgulama Değişme ve değiştirme	Soru sorma yeni- den sorma
Tür Kullanılan Yöntem	Deney Anket Yarı deneysel	Fenomenoloji Etnografi Örtük kuram Vaka incelemesi Natüralistik	Neo-marksist Feminist Katılımcı eylem araştırması Eleştirel etnografi	Postkolonyal Postyapısalcı Postmodern
Gerçeklik Nedir?	Nesnel ancak tespit edilmemiş	Çoklu gerçeklik	Politik Birden fazla gerçeklik	Gerçek nedir ve gerçek nerededir? Gerçekliğin bulunduğu varsayımına dayanmaktadır.

İnsanın evrende olup biteni anlamak, yine insanın kendisinin ürettiği gizemleri çözmek, insanın varoluş mücadelesini anlamak, toplumsal yapıların derinliğini keşfetmek için oluşturduğu bilgi toplama ve üretme yollarından olan nitel araştırma süreci, araştırmacının bizzat ya da dolaylı bir şekilde araştırmaya katılmasını süreci derinlemesine inceleme araştırma fırsatı sunmasını sağlamaktadır. Araştırmacı bir kâşif gibi hareket ederek gerektiği zamanda araştırmaya ek sorular sorarak araştırmaya katkı sunmaktadır.⁶ Araştırmacının araştırma süreci içinde

3 John W. Creswell, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*, 3rd ed. (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2013), 11.

4 W. Lawrence Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, çev. Sedef Özge (Ankara: Yayınodası Yayınları, 2014), 164.

5 Sharan B. Merriam, *Nitel Araştırma- Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. Selahattin Turan, (Ankara: Nobel Yayınları, 2018), 11.

6 Esen Şahin, "Nitel Araştırmaların Temel Özellikleri", *Pazarlamanın Nitel Çağı* içinde, ed. Muammer Zerenler, (İstanbul: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2020), 14-15.